

Vuonna 1975 kuollut Andrew Clark oli amerikkalaisen historiallisen maantieteen johtava hahmo yli 20 vuoden ajan. Vaikka hänen vaikutusvaltainen asemansa oli osittain seurausta siitä, että Ralph Brownin ja Derwent Whittleseyn kuoleman jälkeen Yhdysvalloissa ei 1950-luvun lopulla ollut muita huomattavia historiallisen maantieteen tutkijoita, hänen oma panoksensa oli sittenkin ratkaiseva. Clark ei ollut vain tuottelias ja syvälinen tutkija, vaan myös etevä opettaja. Hänen johdolla Wisconsinin yliopistossa valmistui vuosina 1959—1975 peräti 19 väitöskirjaa, joissa opettajan ajatusmaailma heijastuu selvästi. Tämän vuoksi Clarkin muistokirjan toimittajan James R. Gibsonin ratkaisu on erityisen onnistunut. Clarkin kahdeksan oppilaan kirjoittamat luvut edustavat hänen tutkimustyötään ja sen jatkuvuutta, kun taas Clarkin kahden työtoverin kirjoittamat alku- ja jälkilauseet sijoittavat hänet oikealle paikalleen Pohjois-Amerikan historiallisen maantieteen kentässä.

Teoksen prologissa Donald Meinig esittää kriittisen arvion Clarkista tutkijana, opettajana, toimittajana, kriitikkona ja historiallisen maantieteen johtavana edustajana. Hän analysoi huolellisesti Clarkin kolmea päätyötä, *The Invasion of New Zealand, Three Centuries and the Island* ja *Acadia*, ja luonnehtii samalla terävästi niitä virtauksia, jotka ovat olleet hallitsevia Amerikan historiallisessa maantieteessä viimeisen 30 vuoden aikana.

Harold A. Innesiltä, Griffith Taylorilta, Carl Sauerilta ja H. C. Darbylta vaikutteita saanut Clark kohdisti tutkimuksissaan ja opetuksessaan päähuomion uudisasutukseen vanhojen kulttuurien ja uusien alueiden ja luonnonolosuhteiden äkkinäiseen kohtaamiseen sekä näin syntyneiden lukuisten, toisistaan poikkeavien heterogeenisten alueyksikköjen syntymiseen. Tämän tutkimuskokonaisuuden moniulotteisuudesta ja -vivahteisuudesta saa hyvän käsityksen Clarkin oppilaiden esseiden avulla. Vaikka Gibson ei itse ole tuonut sitä esille, esseet on mahdollista jakaa kysymyksenasettelun perusteella kolmeen ryhmään.

Teoksen toinen, kolmas ja neljäs luku käsittelevät asutusta ja kulttuurien muotoutumista. R. Cole Harris kuvaa esseessään *The extension of France into rural Canada* yhteisön ja luonnon suhteita Ranskassa ja Kanadassa. Hänen mukaansa Kanadan ranskalaiset uudisasukkaat eivät saaneet niinkään vaikutteita intiaaneilta kuin entisestä kotimaastaan. Niin kauan kuin vapaata maata oli riittävästi ja matkat markkinakeskuksiin olivat pitkät ydinperhe säilyi merkittävimpana ranskalaisen kulttuurin ilmauksena. Kirjoituksessaan *Old Russia in the New World: adversaries and adversities in Russian America* James R. Gibson tarkastelee monipuoliseen lähdeaineistoon tukeutuen niitä ympäristöllisiä, kulturelleja ja taloudellisia ongelmia, jotka estivät pysyvän venäläisen asutuksen syntymistä Amerikkaan. Tutkielmassaan *The formation of early American cultural regions* Robert

Miehen mittainen muistoteos

JAMES R. GIBSON (ed.) *European Settlement and Development in North America: Essays on Geographical Change in Honour and Memory of Andrew Hill Clark*. University of Toronto Press, Toronto 1978. ISBN 0-7129-0896-X. 230 sivua. Hinta \$ 15.00.

D. Mitchell pyrkii selvittämään, mitä tapahtuu eri kulttuuripiirejä edustaville kansoille, kun ne muuttavat uusille alueille. Hänen tutkimuksensa koostuvat koko Yhdysvaltain mantereeseen, joten tosiasiaa hän kuvaa niitä monimutkaisia prosesseja, joiden seurauksena uudet kulttuurialueet ovat muotoutuneet. Harrisin, Gibsonin ja Mitchelin tutkimukset osoittavat yhdessä, että sosiotaloudelliset instituutiot ja niiden suhteet ympäristöön ovat tärkeimmät tekijät, jotka selittävät Amerikan eurooppalaista uudisasutusta.

Seuraavat kaksi esseettä käsittelevät varhaisten siirtokuntien taloudellisia ongelmia. Kirjoituksessaan *Antabellum tidewater rice culture in South Carolina and Georgia* Sam B. Hilliard painottaa, että erityisesti luonnonympäristön ja tekniikan tehokas hyväksikäyttö loivat tehokkaan markkina-kasvituotannon edellytykset, mikä puolestaan oli elinvoimaisen siirtomaatalouden kehityksen perustana. Arthur J. Ray tarkastelee esseessään *The Hudson's Bay Company fur trade in the eighteenth century: a comparative economic study* intiaanien ja eurooppalaisten erilaista taloudellista käyttäytymistä sekä näiden kahden toisistaan poikkeavan talousmuodon välille kehittyneitä siteitä. Hilliardin ja Rayn kirjoitukset kuvastavat toisaalta niitä vaikeuksia, joita eurooppalaisilla uudisasukkailla oli juurruttaessaan kiinteää taloudellista järjestelmää Pohjois-Amerikkaan ja toisaalta sitä, missä määrin uudessa maailmassa luotiin uutta teknologiaa sekä uusia taloudellisia rakenteita.

Jäljelläolevissa kolmessa Clarkin oppilaiden kirjoittamassa esseessä tutkimuskohteena on ihmisten ja alueiden suhde. Clarkin tapaan tutkijat pyrkivät valottamaan siirtolaisryhmien arvomaailmaa, tunteja ja käyttäytymistä niiden hakiessa omaa identiteettiään uusissa olosuhteissa. Teoksen laajimmassa luvussa *Territory and ethnic identity: some new measures of an old theme in the cultural geography on United States* D. Aidan McQuillan tarkastelee ruotsalaisten, mennoniittien ja ranskalais—kanadalaisten yhteisöjen uudisasutusta Kansasissa 1875—1925. McQuillanin mukaan suhteellisen tiheiden maaseutualueiden keskusten syntyminen ei johtunut niinkään taloudellisista syistä kuin vieraan ympäristön aiheuttamasta tarpeesta turvautua vanhaan yhteisöön. David Wardin esseessä *The early Victorian city in England and America: on the parallel development of an urban image* tutkimuksen kohteeksi tulevat kaupunki-yhteisöt. Monien tieteiden aloja sivuavassa tutkimuksessaan Ward päätyy toteamukseen, että kaupunkialueet Englannissa ja Amerikassa eivät eronneet niin selvästi toisistaan kuin maaseutualueet ja että mielikuvat kaupungeista eivät Atlantin molemmilla puolilla perustuneet niinkään todellisuuteen kuin kirjallisuuden luomaan vääristyneeseen kuvaan. Erityisesti Yhdysvalloissa evankeliset reformistit pyrkivät vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen sijoittamalla amerikkalaisiin kaupunkeihin Euroopassa havaitsemiaan epäkohtia. James T. Lemonin esseessä, *The weakness of place and community in early Pennsylvania*, aiheena on yksilön ja yhteisön suhde amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa sekä vieraantumisen yhteiskunnasta että tietämättömyys omasta asemasta johtuivat useista poliittisista, taloudellisista ja uskonnollisista syistä, joista voi kuitenkin erottaa kaksi pääsyötä: siirtolaisten tunne omasta voi-

mastaan, kun heillä kerrankin oli maata näyttää, mihin he pystyvät ja jo varhain alkanut laskelmointi maanhinnalla.

Teoksen epilogissa John Warkentin arvioi Clarkin oppilaiden — sinänsä jo aikamoinen kunnianosoitus — töiden perusteella Amerikan historiallisen maantieteen nykytilaa ja tulevaisuutta. Lääkkeeksi tieteenalan nykyiseen verenvähyyteen Warkentin ehdottaa Clarkin tutkimusten kaltaisia alueellisia synteesejä. Monitieteellisillä aluekuvauksilla ei ole merkitystä vain maantieteilijöille, vaan ne antavat paljon myös tavalliselle lukijalle. Tietoisuus oman asuinalueen erityisolosuhteista lisää ihmisen sopeutumiskykyä, joka sekä aktivoi että antaa hänelle mahdollisuuden osallistua aluetta koskevaan päätöksentekoon.

European Settlement and Development in North America-teos antaa hyvän käsityksen niistä moninaisista seurauksista ja tapahtumista, jotka liittyivät Amerikan uudisasutuksen kehitykseen. Samalla teos valottaa ansiokkaasti niitä virtauksia, tulkintoja ja näkemymiä, jotka ovat olleet vallalla amerikkalaisessa historiallisessa maantieteessä. Toimittaja ja kirjoittaja ovat ylittäneet saavutukseen, joka tekee kunniaa Andrew Hill Clarkin elämäntyölle.

ALLAN TIITTA

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto